

KULTURHISTORISK
MUSEUM
UNIVERSITETET I OSLO
FORNMINNESEKSJONEN
Postboks 6762,
St. Olavs Plass
0130 Oslo

RAPPORT

ARKEOLOGISK UTGRAVNING

UTGRAVNING AV MODERNE
HAGEANLEGG (STEINLEGNING)

LILLEHAGEN AV STANGER, 66/2,
HAMAR, HEDMARK

REBECCA CANNELL, INGER MARIE
BERG-HANSEN.

Oslo 2007

**KULTURHISTORISK
MUSEUM
UNIVERSITETET
I OSLO**

Gårds-/ bruksnavn Lillehagen av Stanger	G.nr./ b.nr. 66/2
Kommune Hamar	Fylke Hedmark
Saksnavn Dispensasjon for steinring (mulig gravminne) i forbindelse med utvidelse av eksisterende bolig.	Kultuminnetype Hageanlegg (ikke aut. fredet)
Saksnummer (arkivnr. Kulturhistorisk museum) 05/11157	Tiltakskode/ prosjektkode 759059
Eier/ bruker, adresse Ole Reistad, Kappveien 84, 2322 Ridabu	Tiltakshaver Ole Reistad/ Riksantikvaren
Tidsrom for utgravning 24. september- 5. oktober 2007	M 711-kart/ UTM-koordinater/ Kartdatum EU-89-UTM Sone 32 nord: 6743768.814. øst: 616435.625.
ØK-kart CR 066-5-4	ØK-koordinater 313247.814/ 22993.040
A-nr. -	C-nr. -
ID-nr (Askeladden) 22907	Negativnr. (Kulturhistorisk museum) Cf 33760- Cf 33762
Rapport ved: Rebecca Cannell	Dato: 5. november 2007
Saksbehandler: Inger Marie Berg-Hansen	Prosjektleder: Inger Marie Berg-Hansen

SAMMENDRAG

I forbindelse med planlagt utvidelse av eksisterende bolig på Lillehagen av Stanger 66/2, Hamar, ble det gjennomført en utgravning for å avklare hvor vidt den registrerte steinringen representerte et forhistorisk gravminne.

Resultatet av utgravningen viser at steinringen var rester etter et moderne hageanlegg. Det ble ikke funnet automatisk fredete kulturminner.

INNHold

1. BAKGRUNN FOR UNDERSØKELSEN	2
2. DELTAGERE, TIDSRØM.....	2
3. FORMIDLING.....	3
4. LANDSKAPET - FUNN OG FORNMINNER.....	3
5. UTGRAVNINGEN	4
5.1 Utgravningsmetode.....	4
5.2 Utgravningen.....	4
5.3 Vurdering av utgravningsresultatene, tolkning og diskusjon.	6
6. KONKLUSJON	7
7. LITTERATUR.....	7
8. VEDLEGG.....	7
8.1. Fotoliste.....	9
8.2. Kart.....	10

RAPPORT FRA ARKEOLOGISK UTGRAVNING

LILLEHAGEN AV STANGER, 66/2., HAMAR, HEDMARK

REBECCA CANNELL

1. BAKGRUNN FOR UNDERSØKELSEN

Undersøkelsen på Lillehagen ble utført etter forespørsel fra grunneier Ole Reistad til Hedmark Fylkeskommune. Grunneieren hadde planlagt påbygg av bolig, som ligger innenfor sikringssone av et tidligere registrert kulturminne.

Kulturminnet ble først registrert i 1972 av Universitets Oldsaksamling, og ØK-kartfestet i 1973 som en steinsirkel på 9m i diameter (ID 22907). Det ble tolket som et mulig hageanlegg, selv om det også ble tatt høyde for at det kunne være et automatisk fredet kulturminne.

Hedmark Fylkeskommune foretok en kontrollregistrering 6. juli 2005. Denne ble utført av Ove T. Holseng. To små sjakter ble åpnet på motstående sider av steinsirkelen. Her ble det funnet en ringformet steinlegning som ble beregnet til 9m i diameter bestående av nevestor eller litt større stein. I den østlige sjakten ble det funnet rester av brent bein, samt noe trekull. Steinsirkelen ble tolket som en mulig gravrest og derfor et automatisk fredede kulturminne. I rapporten, datert 18.01.06, det ble konkludert at det var svært sannsynlig at ID 22907 er rester av et forhistorisk gravminne.

Kulturminnet ligger sentralt på gårdplassen til bruket Lillehagen av Stanger. Det ligger under et tynt torvlag og har bygninger på alle fire sider. Tilhørende sikringssone er berørt av tre av disse, og planlagt utbygging vil også komme innenfor sikringssonen.

Riksantikvaren fattet vedtak om dispensasjon fra Kulturminneloven i hht. § 8, 1. ledd, samt om kostnader og omfang, 31. juli 2007.

2. DELTAGERE, TIDSROM

Den arkeologiske utgravningen ble utført i tidsrommet 24. september til 5. oktober. Rebecca Cannell var feltleder og Solveig Thorkildsen var feltassistent. Det ble tatt i bruk gravmaskin i til sammen 12 timer. Denne ble kjørt av Tom Bjørnstad Strøm.

Været var fint for årstiden, kjølig og litt tåke tidlig på dagen, men ellers bra. Litt regn noen få dager, men ingenting som forhindret utgravningen.

3. FORMIDLING

Ove Holseng fra Hedmark fylkeskommune var på befaring 27. september, og Prosjektleder Inger Marie Berg-Hansen var på befaring 2. oktober. Grunneieren Alis Reistad var til stede mesteparten av tiden.

4. LANDSKAPET - FUNN OG FORNMINNER

Steinringen ligger under torva sentralt på gårdstunet, og har ingen utsikt over landskapet i dag. Tunet består av fire bygninger i en firekant rund en gressplen. Nordvest står det et nyere bygning, og i sørvest er bolighuset. Mot sørøst er det et lite fjøs, og i nordøst står det en låvebru.

Gårdstunet ligger ytterst på den sørvestre enden av en nordøst-sørvest orientert morenerygg, mellom 190 og 195 m.o.h.. Mot øst, sør og vest har tunet god utsikt over dyrka mark, og også Valum og Hamar. Mot nord ligger det et hus som har fjernet deler av en gravhaug ved husets nordside. Lenger mot nord er det skogholt bestående av bjørk.

På gårdstunet er steinringen bare synlig enkelt steder. Der hvor det har vært slitasje ved inngangen til huset er noe nevestor stein synlig. En svak forhøyning er også synlig, særlig i den vestre delen av ringen hvor torva er tynnere. Det var ikke mulig å avgrense ringen i overflaten.

Området rundt Lillehagen 66/2 har flere registrerte kulturminner. Som tidligere nevnt, ligger det en gravhaug ca. 50m nord for tunet (ID 42817). Denne har til dels blitt fjernet i forbindelse med byggingen av et hus. I et skogholt 75m lenger nord ligger et gravfelt (ID 13131). Litt over 190m sør fra Lillehagen, igjen i et skogholt, ligger et gravfelt med ti registrerte gravrøyser (ID 13123). 80 meter øst herfra ligger tre til (ID 71007). Disse er synlige fra Lillehagen. 50m lenger sør ligger en gravhaug som er skadet av en grusvei (ID 22903). Fra Åkerprosjektet

(Pilø 2005), ble det funnet slagg, esseforing, pimpstein og et flintavslag i det nærliggende området.

Bruket Lillehagen var opprinnelig husmannsplass under Stanger, og ble i løpet av siste halvdel av 1800-tallet et selvstendig bruk. Stanger er nevnt første gang i 1566, da bonden på Stanger er en av lagrettsmennene i Vang. Stanger er helgård i 1604.

5. UTGRAVNINGEN

5.1 UTGRAVNINGSMETODE

I utgangspunkt skulle kun manuell metode brukes i undersøkelsen av steinsirkelen. Dette skulle omfatte bruk av spade, krafser og graveskje til å avdekke torv og å rense fram eventuelle strukturer. Strukturene skulle deretter dokumenteres i plan med tegning, innmåling og fotografi.

Det ble derfor startet med manuell avtorving, etterfulgt av graving av prøveruter for å kartlegge steinringen i plan, og å avklare hvorvidt det dreide seg om en grav. Avtorvingen viste at ringen stedvis var dekket med et mye tykkere gruslag enn antatt. Gravingen av prøveruter ga ingen avklaring. Det ble derfor besluttet å bruke gravemaskin for, på en mer effektiv måte, å grave halve steinringen lagvis, og finne spor etter en eventuell grav.

5.2 UTGRAVNINGEN

Steinsirkelen lå midt på gårdplassen under et ujevnt lag med torv. Først ble det satt ut et område på 10x10m over steinsirkelen, og vi begynte med manuell avtorving. Dette tok relativt lang tid, fordi torva var hardpakket over et tett lag bestående av singel. Torva ble skåret i ruter og lagt til side for å brukes til istandsetting av området etter utgravningen. Dette medførte av avtorvingen tok noe mer tid enn vanlig.

Noen steder, særlig i vestre del av ringen ble steinene synlig rett under torvlaget, men for det mest var disse dekket av singel og jord. Prøveruter ble gravet over og innenfor steinsirkel-området. Dette ble gjort for raskere å kunne avgjøre om ringen var gravminne, og hvor mye var bevart. Det ble gravet totalt 7 prøveruter, hver på 2x1m (se vedlegg).

Prøverutene 2 og 3 ble gravd midt i sirkelen. Disse avdekket et veldig tynt kullag i den ene profilen. Det ble også observert moderne tegl og mynter, og deler av en kobbertråd på det samme nivå. Ingen struktur eller nedgravning var definerbare. Prøverutene ble dokumentert i plan og profil, men kun med foto.

Prøveruter 1 og 4-7 ble gravd gjennom selve steinsirkelen. Først ble det gravd ned for å avdekke steinene. Disse ble dokumentert i plan ved bruk av foto. Prøveruter 6 og 7 ble også dokumentert med plantegninger. Det ble bestemt å grave rutene 4, 5 og 6 dypere for å se om de moderne funnene fortsatte ned

under steinene. Alle rutene ble gravd med spade og graveskje, lagvis ned til steril undergrunn.

Profilen til prøverute 6 ble 35cm dyp. Steinene i sirkelen var nevestore på overflaten, men noe mindre lenger ned. De lå her i en mørk, humusaktig fyllmasse. Under dette ble det avdekket en tydelig avgrenset nedgravning, med lik fyllmasse, men noe mindre stein. Det ble ikke gjort funn av tegl, men enkelte "jernkuler" som kan være naturlige. Undergrunnen besto av lys gul sand og morenemasse. Begge profilene ble dokumentert ved foto. I tillegg ble profilen mot sørvest tegnet.

Prøveruter 4 og 7 lå mot vest, hvor steinsirkelen var dekket med et tykkere torvlag og masse fra låvebrua. Prøverute 7 lå også nær stedet hvor det ble funnet kull og brent bein under registreringen. Under gravning av denne prøveruten ble det funnet mye moderne tegl. Denne ble ikke bare observert på overflaten, men også mellom og under steinene som tilhørte til steinsirkelen. Det ble også gjort funn av moderne jerngjenstander. Det ble ikke gjort funn av brent bein eller kullbiter i noen av prøverutene. Alle profilene ble dokumentert med bilder. I tillegg ble en profil i prøverute 4 tegnet.

Siden området med prøverute 4 og 7 ligger mot nordvest og vest, ved innkjøringsrampen til låvebrua, er det sannsynlig at dette området kan ha vært forstyrret i forbindelse med bruk eller bygging av låvebrua.

Gravingen av prøveruter ga ingen avklaring. Det ble derfor besluttet å avdekke et større areal ved hjelp av gravemaskin, etter først å ha rensset fram og dokumentert hele steinringen.

Bilde Cf 33762_04. Mørk leirholdig fyllmasse i grøften under steinsirkelen.

Selve steinsirkelen ble avdekket ved bruk av krafser og graveskjeer. Den ble deretter fotografert. En 8 tonns minigravemaskin med pusseskuff avdekket deretter laget i midten, først ved å fjerne singellaget, og deretter å grave forsiktig ned lagvis. Ingen definerbare strukturer ble oppdaget etter at singellaget var fjernet, men i flere områder ble det påvist moderne aktivitet. I midten av sirkelen ble det observert to store trestokker, i god stand. Det ble i tillegg gjort funn av moderne jernbeslag. Senteret av ringen ble deretter rensset fram med graveskje og fotografert.

Gravemaskinen ble deretter tatt i bruk igjen, for å grave ned urørt undergrunn. Dette var for å se om det fantes spor etter aktivitet fra forhistorisk tid i undergrunnen. Gjennom dette ble det oppdaget en sannsynlig kabelgrøft i feltets sørlig del. Denne grøften gikk under steinsirkelen. Fyllmassen i grøften innholdt moderne gjenstander, inkludert teglfragmenter og jerntråd. En profil ble opprettet gjennom grøften og steinsirkelen for å påvise de stratigrafiske forholdene. Denne ble deretter tegnet og fotografert.

Jordmassene fra utgravningen ble deretter lagt tilbake ved hjelp av gravemaskin og krafser. Deretter ble torva lagt tilbake over steinringen.

5.3 VURDERING AV UTGRAVNINGSRISULTATENE, TOLKNING OG DISKUSJON.

Gjennom undersøkelsene på Lillehagen, fra observasjoner gjort under de arkeologiske utgravningene, informasjon fra eieren og andre kilder, ble det noe spekulasjon om den historiske bruk av gårdtunet.

Eieren, Alis Reistad informerte oss at gårdsplassen ble kjøpt av Ole Reistads familie tidlig på 70-tallet, og brukt som bolig. Før dette, var tunet hjem til to kvinner av ukjent navn, som heller ikke brukte tunet som på en aktiv gård. Huset ble bygget på 1880-tallet, og påbygd ca. 1920. Datoen for bygget stemmer med at gården ble et selvstendig bruk i siste halv del av 1800-tallet. Låven er også fra 1880-tallet, og fjøset på sørøstre side av gårdsplassen er noe eldre. Bygningen på nordvestre side er relativt ny, men ser ut til å være bygd på eldre fundamenter.

Det er mulig at gårdsplassen ikke har vært i aktiv drift på over femti år, slik at det å bygge et stort hageanlegg på tunet, ikke har vært i konflikt med vanlig gårdsaktivitet. Eieren Ole Reistad, skal ha vist et brev til fylkeskommunens arkeolog, som var skrevet av hans mor, som døde 96 år gammel i 2004. I dette brevet står det at hun husket at det hadde vært et blomsterbed i steinsirkelen. Når strukturen ble registrert første gang i 1972, ble den beskrevet som et mulig hageanlegg på bakgrunn av denne informasjonen. Muligheten for at dette opprinnelig hadde vært et forhistorisk gravanlegg, som ble gjenbrukt på denne måten var imidlertid tilstede. De arkeologiske undersøkelsene har imidlertid ikke avdekket noen form for gravanlegg, og anlegget må derfor tolkes kun som et hageanlegg. Kabelgrøften som ble observert har en ukjent funksjon, men synes å ha retning mot delen av huset som ble bygget på 1920-tallet. At steinsirkelen er komplett selv om den ligger tett inntil innkjøringsramp til låvebrua, viser at steinsirkelen trolig har vært bygget etter tunet ble nedlagt som aktiv gård.

6. KONKLUSJON

Det ble undersøkt et mulig automatisk fredet kulturminne (steinlegning) på bruket Lillehagen av Stanger 66/2 i Hamar kommune, Hedmark. På grunn av lokalitetens posisjon i et område rikt på gravminner og andre kulturminner, dens plassering på enden av en morenerygg med god utsikt, dens form og størrelse samt funnene som ble gjort under registreringen, ble det antatt at steinsirkelen kunne være et gravminne fra forhistorisk tid. Dette utgjorde derfor utgangspunktet for den arkeologiske undersøkelsen.

Gjennom utgravningen ble det imidlertid slått fast at steinsirkelen var moderne, og at det under denne ikke var bevart spor etter forhistorisk aktivitet.

7. LITTERATUR

Holm, Ingunn. 2007: *Prosjektplan for undersøkelse av automatisk freda kulturminne, steinring, id 22907, utvidelse av eksisterende bolig, Lillehagen av Stanger, 66/2, Hamar, Hedmark*. Kulturhistorisk Museum, Fornminneseksjon, Oslo.

Holseng, Ove T. 2006: *Innberetning for arkeologisk befaring i forbindelse med forespørsel om befaring for avklaring av mulig forhistorisk gravminne på Lillehagen, Vang*. Hedmark Fylkeskommune, Hamar.

Pilø, L. 2005: *Bosted – urgård – enkeltgård. En analyse av premissene i den norske bosetningshistoriske forskningstradisjon på bakgrunn av bebyggelsesarkeologisk feltarbeid på Hedmarken*. Avhandling for dr. graden ved Universitet i Oslo, *Oslo arkeologiske serie*, Oslo.

8. VEDLEGG

1. Fotograf med prøveruter markert.

Vedlegg 1

BILDER MED PRØVERUTER MARKERT

PR = Prøverute

8.1. FOTOLISTE.**Fotoliste, Negativnr. Cf.33760**

Film 1 Bildnr.	Motiv	Retning mot	Fotograf	Dato
1	Prøvebilder/ID bilder	-	Rebecca Cannell (RC)	24/9/07
2	Felt oversikt, plan	SV	RC	24/9/07
3	Felt oversikt	SØ	RC	24/9/07
4	Gravhaug, N fra felt	V	RC	24/9/07
5	Gravhaug, Ø fra felt	N	RC	24/9/07
6	Gravfelt, S fra felt	Ø	RC	24/9/07
7	Arbeidsbilder m/ Solveig Thorkildsen (ST)	V	RC	26/9/07
8	Oversikt etter avtorving	SV	RC	27/9/07
9	Oversikt etter avtorving	NØ	RC	27/9/07
10	Plan, prøverute 1	SV	ST	28/9/07
11	Plan, prøverute 1	SSØ	ST	28/9/07
12	Plan; prøverute 2 og 3	SV	ST	28/9/07
13	Plan, prøverute 2 og 3	SSØ	ST	28/9/07
14	Plan, prøverute 5	SØ	RC	28/9/07
15	Plan, prøverute 5	NV	RC	28/9/07
16	Tegl i steinringen	N	RC	1/10/07
17	Plan, prøverute 2 og 3	NØ	ST	1/10/07
18	Profil, prøverute 2, kullrester	SØ	ST	1/10/07
19	Profil, prøverute 4	SØ	RC	1/10/07
20	Profil, prøverute 4	NV	RC	1/10/07
21	Plan; prøverute 4, Ø del	Ø	RC	1/10/07
22	Plan, prøverute 4, hele.	Ø	RC	1/10/07
23	Plan, prøverute 6	NØ	ST	1/10/07
24	Plan, prøverute 6	NV	ST	1/10/07

Fotoliste, Negativnr. Cf.33761

Film 2 Bildnr.	Motiv	Retning mot	Fotograf	Dato
1	ID bilder, ikke i fokus	-	RC	2/10/07
2	ID bilder i fokus	-	RC	2/10/07
3	Profil, prøverute 6	SV	ST	2/10/07
4	Profil, prøverute 6	NØ	ST	2/10/07
5	Plan, prøverute 7	N	RC	2/10/07
6	Plan, prøverute 7	Ø	RC	2/10/07
7	Profil, prøverute 6	NØ	ST	2/10/07
8	Profil, prøverute 6	SV	ST	3/10/07
9	Plan, oversikt av prøveruter	SV	ST	3/10/07

10	Arbeidsbilder m/ST	S	RC	3/10/07
11	Profil, prøverute 7	SØ	RC	3/10/07
12	Plan, oversikt	SV	RC	4/10/07
13	Plan, oversikt	V	RC	4/10/07
14	Plan/ arbeidsbilder m/ gravmaskin	V	ST	4/10/07
15	Plan/ arbeidsbilder m/ gravmaskin	SSV	ST	4/10/07
16	Arbeidsbilder m/RC	N	ST	4/10/07
17	Oversikt av midten etter rensing	V	RC	4/10/07
18	Oversikt av midten etter rensing	V	RC	4/10/07
19	Oversikt av midten, nær bilder	V	RC	4/10/07
20	Oversikt av midten	N	RC	4/10/07
21	'Blomsterkasse', tre i midten, plan	N	RC	4/10/07
22	Trestokk i plan	V	RC	4/10/07
23	Trestokk i plan	V	RC	4/10/07
24	Liere grøft under steinsirkel, plan	SØ	RC	4/10/07

Fotoliste, Negativnr. Cf.33762

Film 3 Bildenr.	Motiv	Retning mot	Fotograf	Dato
1	Oversikt etter maskin arbeid	Ø	RC	4/10/07
2	Oversikt etter maskin arbeid	V	RC	5/10/07
3	Oversikt etter maskin arbeid	V	RC	5/10/07
4	Profil A, liere grøft under steinringen	S	RC	5/10/07
5	Arbeidsbilder, legger torv m/RC	NV	ST	5/10/07
6	Oversikt etter torv leggers igjen	SV	RC	5/10/07
7	Oversikt etter torv leggers igjen	SV	RC	5/10/07

8.2. KART

1. Lokalitet sted.

